

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Kültür Turizmi Bağlamında Sema Gösterilerinin Duygu Analizi: İstanbul, Kapadokya, Konya Karşılaştırması

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Akın ÖZEN, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Nevşehir, e-posta: akinozen@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1172-5448>

Öz

Sema; Allah'a ulaşma yolunun derecelerini sembolize eden, içinde dini öğe ve temalar barındıran ve bu haliyle ayrıntılı kural ve niteliklere sahip bir tören olarak tanımlanmaktadır. "Mevlevi sema törenleri" 2005 yılında UNESCO tarafından korunması gereken Somut Olmayan Kültürel Miras başyapıtı olarak ilan edilmiştir. Bu tarihten sonra sema gösterilerine yönelik küresel farkındalık artmıştır. Bu çalışmanın temel amacı kültür turizmi kapsamında Sema gösterilerinin yabancı turistlerin bakış açılarına göre değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda İstanbul ve Nevşehir/Kapadokya'da iki işletme ve Konya Mevlâna Gösteri Merkezin'ne ait dijital metinlerden oluşan yabancı turist yorumları Tripadvisor sitesinden toplanmıştır. Toplanan veriler metin madenciliği yöntemlerinden duygu analizi ve kümelenme tekniği kullanılarak değerlendirilmiştir. Duygu analizi sonuçlarına göre, turistlerin gösteriler ile ilgili olumlu bakış açılarının ortalaması kayda değer oranda (%77) yüksek çıkmıştır. Kümeleme analizi sonuçlarına göre her üç gösteri için yabancı turist algıları yüksek oranda "Kültürel" boyutta sonra sırası ile "Dinsel" ve "Turistik şov" boyutlarında oluşmuştur.

Anahtar Kelimeler: Duygu Analizi, Metin Madenciliği, SÖKÜM, Mevlevi Sema Törenleri, Kültür Turizmi.

Makale Gönderme Tarihi: 09.02.2020

Makale Kabul Tarihi: 13.04.2020

Önerilen Atıf:

Özen, İ. A. (2020). Kültür Turizmi Bağlamında Sema Gösterilerinin Duygu Analizi: İstanbul, Kapadokya, Konya Karşılaştırması, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2): 1077-1089.

© 2020 Türk Turizm Araştırmaları Dergisi.

Journal of Turkish Tourism Research

2020, 4(2): 1077-1089.

DOI: [10.26677/TR1010.2020.383](https://doi.org/10.26677/TR1010.2020.383)

ISSN: 2587-0890 Journal Homepage: <https://www.tutad.org>

RESEARCH PAPER

Sentiment Analysis of Sema Shows in the Context of Cultural Tourism: Istanbul, Cappadocia, Konya Comparison

Assistant Prof. Dr. İbrahim Akın ÖZEN, Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Faculty of Tourism, Nevşehir, e-mail: akinozen@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1172-5448>

Abstract

Sema; it is defined as a ceremony that symbolizes the degrees of the path to reach God, contains religious elements and themes, and as such has detailed rules and qualities. “Mevlevi whirling ceremonies” were declared as the Intangible Cultural Heritage masterpiece that must be preserved by UNESCO in 2005. After this date, global awareness towards sema shows has increased. The main aim of this study is to evaluate the Sema shows within the scope of cultural tourism according to the perspectives of foreign tourists. For this purpose, foreign tourist comments consisting of two businesses in Istanbul and Nevşehir / Cappadocia and digital texts of Konya Mevlana Show Center were collected from Tripadvisor. The collected data was evaluated by using emotion analysis and clustering technique, which is one of the text mining methods. According to the results of the sentiment analysis, the average of the positive perspectives of the tourists regarding the shows was significantly higher (77%). According to the results of the cluster analysis, the perceptions of foreign tourists for all three shows were high in the “Cultural” dimension, then in the “Spiritual” and “Touristic show” dimensions, respectively.

Keywords: Sentiment Analysis, Text Mining, SÖKÜM, Mevlevi Sema Ceremonies, Cultural Tourism.

Received: 09.02.2020

Accepted: 13.04.2020

Suggested Citation:

Özen, İ. A. (2020). Sentiment Analysis of Sema Shows in the Context of Cultural Tourism: Istanbul, Cappadocia, Konya Comparison, *Journal of Turkish Tourism Research*, 4(2): 1077-1089.
© 2020 Türk Turizm Araştırmaları Dergisi.

GİRİŞ

Türkiye sıra dışı kültürel zenginliklere sahip önemli bir destinasyondur. Kültürel mirasın zenginliklerinden biri olan Mevlevîlik kültürü ve Sema gösterileri turistlerin ilgisini çekmektedir. Bu kapsamda Türkiye'deki çeşitli turizm işletmelerinde ve gösteri merkezlerinde sema gösterileri turistik bir ürün olarak sunulmaktadır. Sema gösterilerinin turizmde bir çekicilik unsuru olarak değerlendirilmesi, kültürel mirasın korunarak diğer toplumlara aktarılması yönünde önemli bir faaliyet olarak görülebilir. Ancak küresel piyasa şartlarında, toplumun kültürel unsurları adeta birer meta olarak değerlendirilmektedir. Mevlâna ve semâ' gösterileri de kapitalist bakış açısıyla değişime uğratarak adeta tüketilebilir standardize edilmiş ürünlere dönüştürüldüğü düşünülmektedir (Tarhan, 2007). Aslında bu tehdidin farkında olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu-UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) 2003 yılından itibaren "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi" ile SOKÜM varlıklarını tescil etmeye başlamıştır. Sözleşmede SOKÜM (Somut Olmayan Kültürel Miras) unsurları "toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar" olarak tanımlanmıştır.

Türkiye bu sözleşmeyi, TBMM'nin 19.01.2006 tarihli oturumunda, 5448 numaralı "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun" ile yürürlüğe geçirmiştir. Böylece Türkiye'nin sözleşmeye taraf olma süreci de 27 Mart 2006 tarihinde tamamlanmıştır. Bu tarihten itibaren Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü icracı birim olarak Türkiye'deki SÖKÜM unsurlarını tescil ettirmek üzere UNESCO'ya başvurabilmektedir. Bu çerçevede "Mevlevî sema törenleri" 2005 yılında UNESCO tarafından korunması gereken dünya kültür miras listesine alınmıştır. Ayrıca 2007 yılı, Mevlâna Celaleddin Rumi'nin 800'üncü Doğum Yıldönümü, UNESCO'nun Yıldönümleri Listesi'nde resmi olarak ilan edilmiştir. Bu tarihten sonra sema gösterilerine yönelik küresel farkındalık artmıştır (Ayvacı ve Gülcan, 2014).

Bilindiği üzere Türk turizminin gelişim sürecinde deniz, güneş ve kum anlayışı hâkimdir. Turizm faaliyetleri daha çok kitlesel olarak gerçekleştirilmektedir. Bu çerçevede bakıldığında Türkiye'yi ziyaret eden turistler, Türk toplumuna ait zengin kültürel değerleri genellikle konaklama işletmeleri tarafından Türk gecesi adı altında düzenlenen animasyon programlarında tanımaktadırlar. Aynı şekilde sema gösterileri de animasyon programları dahilinde uygun olmayan mekân ve şartlarda, kısaltılarak veya başkalaştırılarak icra edildiği görülmektedir. Sema gösterilerinde ilgili teorik ve pratik bilgiye sahip olmayan kişilerin, Semâ töreninin icrası ile ilgili dikkat ve özen gerektiren konular hakkında bir takım hatalara düştükleri de tespit edilmiştir.(KTB, 2008). Bu tür yanlış uygulamalar kamu yönetiminin de fark edilmiş TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı 2008 yılında orijinalinden uzak biçimde sergilenen Mevlevî Sema Gösterileri için bir genelge yayınlamıştır. Genelgede temel olarak içeriğin ulusal manevi değerlerle olan uyumsuzluğuna dikkat çekilmiş ve içeriğe özen gösterilmesi istenmiştir. 2008 yılında yayımlanan Kültür ve Turizm Bakanlığı genelgesine göre sema gösterileri ile ilgili kurallar aşağıda maddeler halinde sunulmuştur (KTB, 2008).

1- Semâ töreni, mutlaka bu kültürün doğru olarak aktarılabilmesi, tanıtılabilmesi mekânlarda ve gerekli şartların sağlandığı ortamlarda yapılmalıdır. İzleyicinin, Semâ töreni izlemekten başka bir amaçla bulunduğu, yapılacak programı dikkatle izleyip algılayamayacağı ortamlarda semâ yapmak, bu kültürün doğasına ve özgün niteliklerine uygun değildir.

2- Semâ herhangi bir müzik eşliğinde değil, gelenekten gelen ve Semâ'nın ayrılmaz bir parçası olan Mevlevî Müziği eserleri eşliğinde yapılmalıdır. Bu eserler, gelenekte adına "mutrıp" denen, geleneksel yapıdaki bir müzik topluluğu tarafından canlı olarak seslendirilmelidir.

3- Semâ töreni, birbiriyle bütünlük içinde, farklı tasavvufi anlamlar ifâde eden kısımlardan oluşur. Yapılacak programlar Semâ töreninin tüm kısımlarını içermeli ve programlarda sembolize edilen kavramlar mutlaka anlatılarak icra edilmelidir.

4- Bu programlara katılan semâzen ve müzisyenler gereken teknik ve müzikal yeterliliğe sahip olmalı, program esnâsında bir kültürel tanıtımın yanı sıra “aşkın özelliklere sahip bir uygulama” yaptıklarının bilinci içinde ciddiyetle hareket etmelidirler.

Türk gecelerinde sunulan sema gösterileri ve Türk folklorü gibi kültürel animasyonlar ile ilgili eleştiriler çeşitli akademik çalışmalara da konu olmuştur (Akgöz, 2003; Demir ve Demir, 2015; Karaman vd., 2016). Milli kültürel değerlerimize yönelik geç de olsa fark edilen bu tehditler ve kamu yönetimi tarafında alınan önlemler sayesinde günümüzde sema gösterileri Türk geceleri gibi herhangi bir programın ya da animasyonların bir parçası halinde sunulmaları engellenmiştir. Bu olumlu gelişmeler çerçevesinde sema gösterilerinin mevcut durumu araştırmanın temelini oluşturmaktadır. Çalışma sayesinde sema gösterilerine yönelik alınan tedbirler ne derece etkili olduğu bilimsel yöntemler kullanılarak açıklanmıştır.

Bu araştırmanın temel amacı Kültür turizmi kapsamında özgün ortamlarda, kurallarına uygun olarak sunulan Sema gösterilerinin yabancı turistlerin bakış açılarına göre değerlendirilmesidir. Belirlenen amaç doğrultusunda turistlerin gösteriler sonrası oluşturdukları dijital yorumlar kullanılmıştır. Literatürde e-WOM (elektronik ağızdan ağıza iletişim) olarak ifade edilen bu yorumlar turistlerin gönüllü olarak oluşturdukları tarafsız ve dürüst değerlendirmelerdir (Nowacki, 2019). Çalışmada öncelikle, gösteriler ile ilgili yapılan yorumlar metin madenciliği tekniklerinden duygu analizi kullanılarak duygu kutupları belirlenmiştir. Böylece gösterilerin turistler üzerindeki etkileri olumlu, olumsuz, nötr veya belirsizlik yönü değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler sayesinde yabancı turistlere gösteriler aracılığı ile aktarılacak istenen içeriğin amaçlanan etkiyi oluşturup oluşturmadığı ve böylece gösterilerin hedeflenen amaçlara uygun yapılıp yapılmadığı anlaşılabilmiştir.

Araştırmanın bir diğer amacı ise Sema gösterilerinin merkezi olarak kabul edilen Konya sema Gösterileri ile İstanbul ve Kapadokya’da sunulan sema gösterilerine yönelik turist algıları karşılaştırılarak değerlendirilmesidir. Bu karşılaştırmaların amacı ise hiçbir ticari kaygı içermeyen, referans kabul edilen yani orijinal (tamamen kurallara uygun) olan Konya merkezli sema gösterisi ile turistik bir ürün olarak sunulan Sema gösterileri (İstanbul ve Kapadokya) arasındaki farklılıkların belirlenmesi hedeflenmiştir. Bu hedefler doğrultusunda turist algılarının sınıflandırılmasına yönelik metin madenciliği kümeleme analizi kullanılmıştır. Kümeleme analizinde, turist algılarını sınıflandırmak amacıyla 3 küme boyutu belirlenmiştir. Bu boyutlar Kültürel, Dinsel ve Turistik Şov boyutlarıdır. Bu boyutlara yönelik anahtar kelimeler oluşturulmuştur.

UNESCO İnsanlığın “Somut Olmayan Kültür Mirası Temsili Listesin” de yer alan sema gösterileri ve bu gösterilerin izleyiciler üzerinde oluşturduğu etkiler bugüne kadar hiçbir akademik çalışmaya konu olmamıştır. Bu açıdan bu çalışma orijinallik değeri taşımaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda çalışmanın birinci bölümünde Mevlevilik ve sema törenleri açıklanmıştır. İkinci bölümünde sema gösterileri ile ilgili literatür taraması yapılmıştır.

MEVLEVİLİK VE SEMA TÖRENLERİ

Mevlânâ Celâleddin Rûmi, hayatı boyunca ilahi aşkı aramış, sohbet ve eserlerinde bu aşktan, insan sevgisinden ve hoşgörüden bahsetmiş Türk-İslam kültüründe önemli bir şair ve fikir adamı olarak bilinmektedir. Mevlevilik, Hazreti Mevlana Celaleddin Rumi’nin 1273 yılında vefatından sonra öğretilerini yaymak amacıyla Konya merkezli kurulmuş bir tarikattir (Bademci, 2018:18).

Tarikatlaşma sürecinde, Mevlana'nın oğlu Çelebi Hüsameddin döneminde öncülük edilmiş, sonrasında Mevlana'nın diğer oğlu Sultan Veled döneminde başlatılmıştır (Akmaz ve Sürme, 2018).

Mevlevilik ile ilgili usul, esas, ayin ve kıyafetlerin tespiti ise şahsi gayretleri vesilesiyle Ulu Arif Çelebi zamanında belirlenmiştir (Kılınç, 2011; Yüce, 1998). Mevlevilik ile ilgili tüm esas ve usuller XV. Yüzyıla kadar geçen süreç içerisinde belirlenerek bir daha değişmemek üzere son halini almıştır (Tanrıkorur, 2000).

Mevlevilik tarikatında Sema; Allah'a ulaşma yolunun derecelerini sembolize eden, içinde dini öğe ve temalar barındıran ve bu haliyle ayrıntılı kural ve niteliklere sahip bir tören olarak tanımlanmaktadır. Sema Töreni, Mevlevilik kültürünün doğru olarak aktarılabilmesi için mekânlarda gelenekten gelen Mevlevi Müziği eşliğinde icra edilmektedir ve birbiriyle bütünlük içinde farklı tasavvufi anlamlar ifade eden kısımlardan oluşmaktadır (Türker ve Çelik, 2012).

Başlangıçta Mevlâna'da ilahi aşk ile ritüelleri belirli olmayan klasik bir şekilde icra edilen Sema, Şems Tebriz'inin teşviki ile dönme şeklinde tezahür etmiş yarı dini bir eğlence olarak gerçekleştirilmeye başlanmıştır (Yazıcı, 1963).

Mevlâna'nın 22. kuşak torunlarından Esin Çelebi Bayru, Sema'nın her bir parçasının farklı anlamlara ve güzelliklere sahip olduğunu Sema Törenlerinde sema edilen alanın şeklinden, postların rengine, semazenlerin giydiği giysilerden yapılan her harekete kadar hepsinin bir anlam ve sembol olduğunu ifade etmiştir (Bayru, 2006). Tören, birbiriyle bütünlük içinde farklı tasavvufi anlamlar içeren naat, ney taksimi, peşrev, Devr-i Veleddî ve dört selâm bölümünden oluşmaktadır. Törene, Hz. Muhammed'i (S.A.V.) öven naat-ı şerifin okunmasıyla başlanır. Naat-ı şerifin okunmasından sonra ney taksimine geçilir. Ney taksiminin bitiminde semazenler, semazenbaşının işaret ettiği yere geçip semaya başlanmaktadır. Bu aşamadan sonra başlayan Devr-i Veleddî ölümünden sonra dirilmeyi betimlemektedir. Hırkası kabri; sikkesi mezar taşı olan semazen, otururken ölmüş sayılmaktadır. Devr-i Veleddî'den sonra başlayan ayinde semazenler usulünce hırkalarını çıkarır, dünyevi işlerinden soyunurlar. Sema törenlerinde selam bölümü dört kısımdan oluşmaktadır: 1. Selâm, insanın kulluğunu idrak etmesini; 2. Selâm, Allah'ın kudreti karşısında hayranlık duyulmasını; 3. Selâm, kudret karşısında duyulan hayranlığın aşka dönüşmesini; 4. Selâm, insanın kulluğa dönüşünü anlatır. Tören, okunan Kur'an-ı Kerim ve dualarla bitirilmektedir (Aregem, 2008).

Günümüzde sema gösterilerinin orijinali Konya'da 2004 yılında hizmete giren Konya Büyük şehir belediyesine ait Mevlâna Kültür Merkezin'de yürütülmektedir. Bu çalışmaya'da konu olan merkez'de Hazreti Mevlana'yı anma etkinlikleri kapsamında her yıl 7-17 aralık tarihleri arası sema gösterileri (Şeb-i Arus) icra edilmektedir. Ayrıca yılın her haftası Cumartesi günleri ücretsiz olarak Sema Törenleri gerçekleştirilmektedir (Akmaz ve Sürme, 2018).

LİTERATÜR TARAMASI

Sema gösterileri ile ilgili literatürde sınırlı sayıda çalışma yer almaktadır. Araştırmalarda Sema törenleri farklı bakış açıları ile değerlendirilmiştir. Bu çalışmalardan bazıları aşağıda ifade edilmiştir.

Tarhan (2007) Mevlâna ve Semâ' gösterilerini eleştirel bir yaklaşımla ele almış gösterilerin günümüz kapitalist tüketim kültüründe değişime, dönüşüme uğratılarak adeta tüketilebilir standardize edilmiş ürünlere dönüştürüldüğünü ileri sürmüştür. Semâ' gösterilerinin sahip olduğu öz niteliklerinin korunması yönünde bir anlayışın kazandırılması ve bir farkındalığın sağlanması gerektiğini vurgulamıştır. Tarhan'ın çalışmasında, Konya Türk Tasavvuf Müziği

Topluluğu Sanat Yönetmeni Yusuf Kayya ile yaptığı görüşmeden aktardığı metinde sema gösterilerine yönelik görüşlerini “Turistlere yönelik restoranlarda, düğünlerde vb. bir eğlence unsuru hâline getirilen Sema’nın bu yönüyle de amacından uzaklaştığına değinmekle birlikte bu üzücü durumun uzak da olsa kültürün bir şekilde yaygınlaşması açısından bir artı taşıdığı fikrini ileri sürmektedir” ifade etmektedir (Kayya, 2006).

Akmaz ve Sürme (2018) Sema gösterilerini turistik bir ürün olarak ele almışlardır. Bu kapsamda gösterilerin mevcut durumu, turizme katkıları ve gelecekte gösterilerin sunumu ile ilgili önerilerde bulunmuşlardır. Yazarlara göre sema gösterilerinin uluslararası turistik bir ürüne dönüştürülmesi ve bu yapılırken orijinal gösterilerin korunmasını önermişlerdir. Ayrıca gösteriler ile ilgili özel pazarlama stratejileri geliştirilerek turistlerin deneyimlenmesinin sağlanması vurgulanmıştır.

Özdemir (2013) Mevlâna ve temsilcisi olduğu geleneği sürdürülebilir kültür ekonomisi çerçevesinde değerlendirmiştir. Sema gösterilerini yerli ve yabancı turistlere aktarmak/anlatmak için Mevlâna ve Mevlevilik kültürü hakkında derinlemesine bilgi sahibi olan deneyimli turist rehberlerinin turistlere eşlik etmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca yetiştirilecek Sema eğitmenleri eşliğinde turistlere deneyimleme fırsatının sağlanması gerektiğini belirtmiştir.

Ayvacı ve Gülcan (2014) çalışmalarında Ulusal SOKÜM unsurlarının Türk turizminde animasyon ürünleri olarak fırsat ve potansiyelini ortaya koymuşlardır. Bu potansiyelin hem uygulamada hem de akademik araştırmalarda yeteri kadar ele alınmadığını ifade etmişlerdir. SOKÜM ulusal unsurlarının paket animasyon ürünü olarak sunulduğu Türk Gecesi uygulamalarında uygun biçimde kullanılmadığını tespit etmişlerdir. Mevlevi Sema gösterilerinin uygulanmasına yönelik Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın yayınladığı genelgeye atıfta bulunarak, sema gösterileri ile ilgili düzeltici bir takım eğitim faaliyetlerine de girişmesi gerektiğini de ortaya koymuşlardır.

Bölükbaşı (2016) çalışmasında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından “Mevlevîlik ve Sema Törenleri Hakkında Genelge’ sine atıfta bulunarak genelgede “semâ töreni” ibaresinin yanı sıra sema gösterisi ibaresi de kullanıldığını vurgulayarak bu durum dinî/tasavvufî bir ayin ve ritüelin “gösteri” olarak popülerleşmesinin ve dinî formların metalaşmasının bir belirtisi olarak nitelendirmiştir.

Ulusan ve Batman (2010) yerli-yabancı turistlerin ve turizm işletmecilerinin Konya ilinin alternatif turizm potansiyelinin turizm sektörüne nasıl kazandırılabilceği ile ilgili çalışmalarında sema gösterilerine yer vermişlerdir. Çalışmalarının Sema gösterileri ile ilgili bölümünde yerli-yabancı turistlerin ve işletmecilerin gösteriler ile ilgili farkındalıklarını anket tekniği kullanılarak ölçmüşlerdir. Sonuçlara göre, yerli turistler yüksek düzeyde katılım gösterirken, yabancı turistler orta seviyede katılım gösterdiklerini tespit etmişlerdir.

Türker ve Çelik (2012) çalışmalarında, SOKÜM unsurlarının turistik ürün olarak değerlendirilmesine ilişkin örnek çözüm önerileri sunmuşlardır. Çalışmada, Şeb-i Arus haftası, Mevlâna etkinlikleri kapsamında sunulan sema gösterilerinin etkili ve özenli sunumlar olduğunu vurgularken, Kapadokya Türk gecelerinde sunulan gösterilerin uygun olmayan ortamlarda özensiz gerçekleştirildiğini belirtmişlerdir. Yazarlar, Kapadokya’da Türk gecelerinde sunulan sema gösterilerinin turistler tarafından “sıradan” bir deneyim olarak algıladıklarını idda etmektedir.

Belber ve Sözbilen (2019) SOKÜM temeline dayalı turizm ürünlerinde önlisans, lisans ve lisansüstü turizm öğrencileri arasında farkındalık, deneyim ve isteklilik düzeylerini tespit etmeye yönelik çalışmışlardır. Mevlevi Sema Törenlerine yönelik farkındalık %24,6 düzeyinde hiç bilmiyorum, %50,6 düzeyinde biraz biliyorum ve %24,8 düzeyinde iyi bilmiyorum olarak tespit

edilmiştir. Turizm öğrencileri arasında farkındalık düzeyinin düşük olmasına rağmen, isteklilik düzeyleri %84,1 oranında oldukça yüksek çıkmıştır.

Sema gösterilerine yönelik literatür taramasında çalışmaların birçoğunda Mevlevîlik kültürü ve özellikle Semâ törenlerinin korunarak yaşatılması ve orijinalliğinin bozmadan gelecek nesillere aktarılması ile ilgili tespitlere değinilmiştir. Ayrıca yerli ve yabancı turistler için Sema Törenleri ile ilgili farkındalıkların artırılması önerilmiştir. Sema gösterileri ilahi bir tören olarak görülebileceği gibi turistik bir ürün olarak kültürel değerlerin yerli ve yabancı turistlere aktarılmasında önemli bir değer oluşturabileceği anlaşılmaktadır.

YÖNTEM

Amaç, Kapsam ve Örneklem

Bu çalışma Sema gösterilerinin kültür turizmi bağlamında duygu analizini araştırmak için hazırlanmıştır. İstanbul, Kapadokya ve Konya karşılaştırması şeklinde gerçekleştirilen çalışmanın amaçları iki başlık altında belirlenmiştir.

1. İstanbul, Nevşehir/Kapadokya ve Konya'da belirli programlar dahilinde sunulan sema gösterisini izleyen yabancı turistlerin gösteriler sonrası algıladıkları duygularını belirlemek.
2. Konya Mevlâna Gösteri Merkezinde, her yıl Şeb-i aruz törenleri çerçevesinde sunulan Sema gösterileri ile İstanbul ve Nevşehir/Kapadokya'da yapılan gösterilerin (turizm amaçlı) turistler üzerinde oluşturduğu algıların kıyaslanması amaçlanmıştır.

Bu amaçlar doğrultusunda, Türkiye genelinde sema gösterisi yapan merkezler ile ilgili ön araştırma yapılmıştır. Bu kapsamında her yıl aralık ayında başlayıp 1 hafta süren, sema gösterisinin merkezi sayılan, Konya Mevlâna Gösteri Merkezi seçilmiştir. Ayrıca kültür turizmi kapsamında kaydadeğer sayıda turist çekebilen İstanbul ve Nevşehir/Kapadokya şehirlerinde sema gösterileri yapan iki özel işletme belirlenmiştir. Bu iki şehirde yer alan işletmelerin seçilme sebepleri programlarında sadece sema gösterilerine yer vermeleri ve gösterilerin aslına uygun ortamlarda kurallara uygun olarak gerçekleştirmeleridir. Seçilen her iki işletme ve Konya Mevlâna Gösteri Merkezin'ne ait dijital metinlerden oluşan turist yorumları Tripadvisor sitesinden toplanmıştır. Toplanan veriler araştırmanın birinci amacı kapsamında metin madenciliği yöntemlerinden duygu analizi kullanılarak değerlendirilmiştir. Ayrıca araştırmanın ikinci amacına yönelik bulguları elde etmek amacıyla metin madenciliği kümelenme tekniği kullanılmıştır. Araştırma örnekleme; Konya Mevlâna Gösteri Merkezi ve İstanbul ve Nevşehir/Kapadokya'da yer alan işletmelere ait TripAdvisor sitesinde yer alan yabancı turistlerin yazdığı İngilizce metinsel içeriklerden oluşmaktadır. Elde edilen veri seti, WordStat® yazılımı aracılığıyla analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

Araştırma Süreci

Araştırma kapsamında, uygulama süreci 3 adımda gerçekleştirilecektir. Sırasıyla bu adımlar (1) veri toplama ve oluşturma, (2) duygu analizi (3) kümelenme analizi adımlarından oluşmaktadır.

Veri Toplama ve Oluşturma

Veri toplama aşamasında, Konya Mevlâna Gösteri Merkezi, İstanbul ve Nevşehir/Kapadokya'da yer alan işletmelere ait metin içeriği, Tripadvisor.com sitesinden 10.01.2020 – 21.01.2020 tarihleri arasında web kazıma tekniği kullanılarak otomatik olarak toplanmıştır. Toplanan veriler excel "xlsx" dosyasına kaydedilmiştir. Toplanan veri setine ait excel dosyası 963 satırdan oluşmaktadır. Veri setine ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Veri Seti Tanımlayıcı İstatistikler

Sema Gösterisi yapılan İşletmeler ve Merkez	Frekans	Toplam %
İstanbul-HP Kültür merkezi	596	% 61,9
Kapadokya-DE Semazen gösterileri	164	% 17,0
Konya- Mevlâna Gösteri Merkezi	203	% 21,1
Toplam	963	% 100
Toplam cümle sayısı: 3.855		
Toplam kelime sayısı: 63.338		
Cümle başına kelime sayısı: 16,4		
Paragraf başına kelime sayısı: 65,8		

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde İstanbul, Kapadokya ve Konya gösterileri ile ilgili yabancı turistlere ait İngilizce metinlerden oluşan yorumlar analiz edilmiştir. Analizlerde metin madenciliği tekniklerinden duygu ve kümeleme analizi kullanılmıştır.

Duygu Analizi

Duygu analizinde temel amaç veri setinde yer alan her bir yorum yazan kişiye ait duyguların ortaya çıkartılmasıdır. Duygular olumlu (pozitif), olumsuz (negatif), tarafsız (nötr) veya duygu tespiti yapılamayan belirsiz durumları ortaya koyar (Oğuzlar ve Kızılkaya, 2019). Araştırmanın bu bölümünde İstanbul, Kapadokya ve Konya gösterilerine ait yorumlara duygu analizi uygulanmış, elde edilen sonuçlar Tablo 2'de sunulmuştur. Tablo 2'ye göre; Negatif duygulara yönelik yorumlar kuvvetli negatif (N+), negatif (N) ifade edilmiştir. Pozitif duygulara sahip yorumlar ise kuvvetli pozitif olanlar (P+), pozitif (P) olarak ifade edilmiştir. Duygu çıkarımı yapılamayan yorumlar belirsiz (B) olarak ifade edilirken, ne pozitif nede negatif olan tarafsız duygular Nötr olarak ifade edilmiştir

Tablo 2. Sema Gösterilerinde Duygu Analizi Sonuçları

Sema Gösterileri	Negatif			Nötr/Belirsiz			Pozitif			Genel Toplam
	N	N+	%	Nötr	B	%	P	P+	%	
İstanbul-HP	60	5	11%	63	7	12%	380	81	77%	596
Kapadokya-DE	15	2	10%	23	7	18%	97	20	71%	164
Konya-MGM	15	1	8%	13	6	9%	134	34	83%	203
Toplam	90	8		99	20		611	135		963
Genel Toplam	98		10%	119		12%	746		77%	963

Duygu analizi sonuçlarına göre, 963 yorum içerisinde, %77 oranında 746 pozitif duygulara sahip yorum görülürken, %10 oranında 98 negatif duygulara sahip yorum tesbit edilmiştir. Duygu belirlenemeyen ve tarafsız duygulara sahip yorum oranında 119 yorum görülmüştür. Gösterilere göre, negatif, nötr/belirsiz ve pozitif duygu dağılımı şu şekilde gerçekleşmiştir. İstanbul gösterileri için, %11 oranında negatif, %12 oranında nötr/belirsiz ve %77 oranında pozitif duygu oranları belirlenmiştir. Kapadokya gösterilerinde, %10 oranında negatif, %18 oranında nötr/belirsiz ve %71 oranında pozitif duygu oranları ortaya çıkmıştır. Konya gösterilerinde, %8 oranında negatif, %9 oranında nötr/belirsiz ve %83 oranında pozitif duygu oranları belirlenmiştir.

Kümelenme Analizi

Araştırmanın bu bölümünde, toplanan 963 yabancı turist yorumlarına metin madenciliği tekniklerinden kümelenme analizi uygulanmıştır. Kümelenme analizi heterojen yapıdaki veri setinden benzerliklerin keşfedilerek gruplandırılması ve bu doğrultuda özet bilginin oluşturulmasıdır. Kümelenme analizinde gruplar önceden belirlenmekte ve analiz aşamasında gruplar değişmemektedir. Bu doğrultuda yorumların gruplandırılması için üç ana küme oluşturulmuştur. Kümeler, “Kültürel”, “Dinsel” ve “Turistik şov” olarak belirlenmiştir. Ayrıca kümeler için anahtar kelimeler belirlenmiştir. Analiz sonucunda 963 yorum içerisinde 3 ana gruba dağılan kümeleme analizi sonuçları tablo 3’de sunulmuştur.

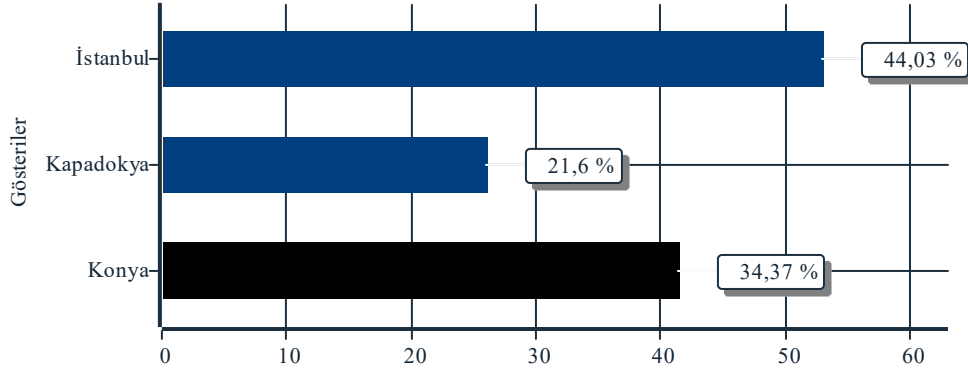
Tablo 3. Sema Gösterilerinde Kümelenme Analizi Sonuçları

Kümelenme Boyutları	Frekans	Gösterilen* (%)	İşlenmiş (%)	Vaka Sayısı**	TF • IDF***
Kültürel (Cultural)	289	71,89%	0,46%	252	168,3
Dinsel (Spiritual)	82	20,40%	0,13%	38	115,1
Turistik Şov (Touristy_Show)	31	7,71%	0,05%	29	47,2
Toplam	402	100%		319	

* Gösterilen = (Küme Frekans değeri / Toplam frekans sayısı) x 100
 ** Toplam yorumlar içerisinde kümelenmeye uygun yorum sayıları
 ***Küme önem derecesi

Tablo 2’ye göre tüm yorumlar içerisinde belirlenen kümelere göre dağılım, %71,89 oranında “Kültürel”, %20,40 oranında “Dinsel” ve %7,71 oranında “Turistik Şov” boyutlarında gerçekleşmiştir. Tablo 2 de elde edilen kümeleme değerlerinin İstanbul, Konya ve Kapadokya gösterilerindeki dağılımları 10.000 kelime başına düşen anahtar kelime oranı ile hesaplanmıştır. Bu teknik oluşan küme gruplarında dağılımın yani yorum sayısının dengeli olmadığı durumlarda kullanılmaktadır (Akbiyık, 2019). Kültürel, Dinsel ve Turistik şov kümelerinin İstanbul, Kapadokya ve Konya gösterilerine göre dağılımlarının yüzdesel gösterimleri ve grafikler aşağıda gösterilmiştir.

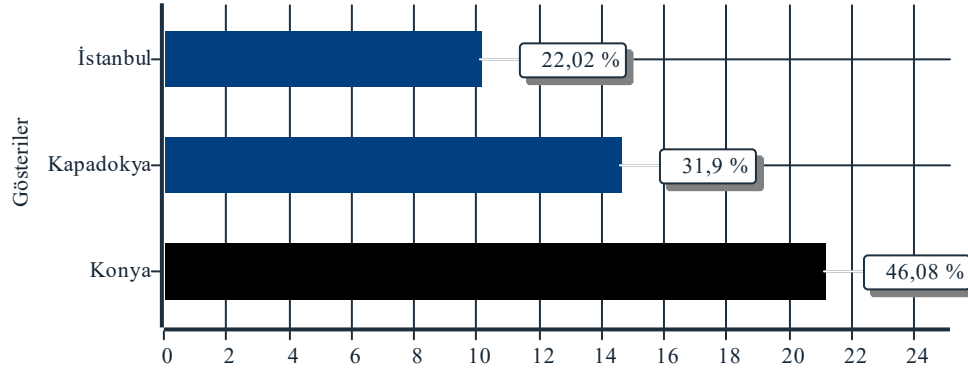
Kültürel kümelenme boyutunda dağılım %44,03 oranında İstanbul, %21,6 Kapadokya ve %34,37 oranında Konya gerçekleşmiştir.

Grafik 1. Sema Gösterilerinin Kültürel Boyutu

Grafik 1’de Kültürel boyuta göre İstanbul, Kapadokya ve Konya’da yapılan mevlâna gösterilerinin anahtar kelimelere göre dağılımı göstermektedir.

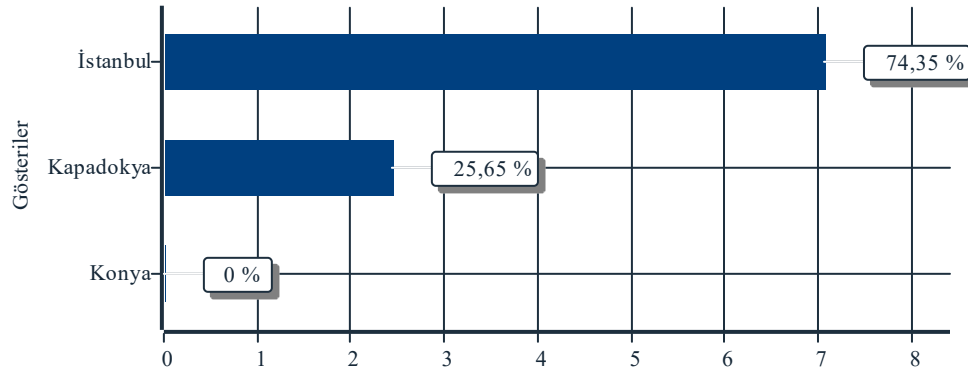
Dinsel kümelenme boyutunda dağılım %22,02 oranında İstanbul, %31,9 Kapadokya ve %46,08 oranında gerçekleşmiştir.

Grafik 2. Sema Gösterilerinin Dinsel Boyutu

Grafik 2’de Dinsel boyuta göre İstanbul, Kapadokya ve Konya’da yapılan mevlâna gösterilerinin anahtar kelimelere göre dağılımı göstermektedir.

Turistik şov kümelenme boyutunda dağılım %74,35 oranında İstanbul, %25,65 Kapadokya ve %0 oranında Konya’da gerçekleşmiştir.

Grafik 3. Sema Gösterilerinin Turistik Şov Boyutu

Grafik 3’de Turistik Şov boyutuna göre İstanbul, Kapadokya ve Konya’da yapılan mevlâna gösterilerinin anahtar kelimelere göre dağılımı göstermektedir.

Turist yorumlarında geçen kelimelerin sıklıklarına göre büyüklüklerinin belirlendiği kelime bulutu oluşturulmuştur. Kelime bulutunda en çok frekans Kültürel, Kültür ikinci sırada Dinsel “Allah” üçüncü sırada Turistik Şov kelimeleri kullanılmıştır. Şekil 2’de bu kelimelerden oluşan kelime bulutu yer almaktadır.

Şekil 2: Sık Kullanılan Kelime Grupları

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın amacı, İstanbul ve Kapadokya’da Konya’da icra edilen Sema gösterileri ile ilgili yabancı turistlerin bakış açılarının değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda her üç gösteriye ait dijital metinlerden oluşan yabancı turist yorumları metin madenciliği yöntemleri kullanılarak analize tabi tutulmuştur. Çalışma amaçları doğrultusunda ilk olarak gösterilere ait turist yorumlarına duygu analizi uygulanmıştır. Duygu analizi sonuçlarına göre, turistlerin gösteriler ile ilgili olumlu bakış açılarının ortalaması kayda değer oranda (%77) yüksek çıkmıştır. Bu olumlu bakış açısı Konya gösterileri için %83 oranı ile en yüksek düzeyde gerçekleşirken, İstanbul %77 oranı ile ikinci, Kapadokya %71 oranı ile üçüncü olarak sıralanmıştır. Gösteriler ile ilgili olumsuz bakış açısı her üç gösteri için düşük oranda olduğu görülmüştür. Bu durum gösterilerin turistlerin duygularına hitap edecek şekilde icra edildiğini yani turistlerde gösteriler hakkında olumlu bir izlenim oluştuğunu açıklamaktadır. Oysa sema gösterileri ile ilgili literatür taramasında incelenen çalışmaların bir kısmında, gösterilerin turistik bir ürün olarak yerli ve yabancı turistlere sunulmasında yeterli özenin gösterilmediği, aslından uzaklaştırıldığı yönlü eleştiriler ileriye sürülmektedir (Tarhan 2007; Türker ve Çelik 2012). Bu araştırma bulguları ile çelişen bu durum, yapılan çalışmanın önemini ortaya koyarken, kullanılan araştırma yöntemiyle ilgili olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada kullanılan turist yorumları gösterileri izleyen turistler tarafından hiçbir zorlayıcı neden olmadan tamamen gönüllü olarak yazılan metinlerden oluşmaktadır. Turist yorumlarından elde edilen tarafsız ve güvenilir veri seti, metin madenciliği yöntemi kullanılarak gösteriler ile ilgili turist algılarının doğru bir şekilde keşfedilmesini sağlamıştır. Bu çalışmanın özgün yönünü belirleyen duygu analizi, insanların metinler üzerinden varlıklar veya olaylar hakkındaki fikir ve düşüncelerinin ortaya çıkartıldığı önemli bir çalışma alanıdır (Can ve Alatas, 2017; Liu, 2015).

Çalışmanın diğer amacı göre; Sema gösterilerinin merkezi olarak kabul edilen Konya sema gösterileri ile İstanbul ve Kapadokya’da sunulan sema gösterilerine yönelik turist algıları karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Gösteriler arasında karşılaştırma yapılmasının nedeni, Konya’da yapılan sema gösterinin ticari bir kaygı olmadan yapılırken, İstanbul ve Kapadokya’da yapılan gösterilerin turizm işletmeleri tarafından ticari bir turistik ürün olarak olarak

sunulmasıdır. Gösteriler ile ilgili bu karşılaştırma bir bakıma turizm işletmelerinin gösterileri ne derece doğru yansıttıklarını ve turist algılarının nasıl biçimlendiği belirlenmiştir. Buna göre turist yorumlarına metin madenciliği kümelenme analizi kullanılmıştır. Bu doğrultuda kümelenme analizi için Kültürel, Dinsel ve Turistik şov olmak üzere üç küme ve anahtar kelimeler belirlenmiştir. Analiz sonuçlarına göre her üç gösteri için yabancı turist algıları yüksek oranda "Kültürel" boyutta, sonra sırası ile "Dinsel" ve "Turistik şov" boyutlarında biçimlenmiştir. Tüm gösterilerde, yabancı turistler gösterileri kültürel bir aktivite olarak algılamışlardır. SOKÜM unsurları içerisinde yer alan sema gösterilerinin yabancı turistler tarafından Kültürel bir aktivite olarak algılanması gösterilerin amacına uygun olarak icra edildiği anlamına gelmektedir. Kültürel algılarda gösteriler ayrı ayrı incelendiğinde İstanbul yüksek oranda algılanırken Konya ve Kapadokya olarak sıralanmıştır.

Gösterilerinde Dinsel boyuttaki turist algılarına bakıldığında Konya'da sunulan gösterilerin diğer gösterilere göre yüksek çıkması gösterilerin inanç turizmi kapsamında yapıldığını ve dini öğelerin ön planda olması ile açıklanabilir.

Turistik şov boyutunda İstanbul gösterilerinin, Kültürel ve Dini boyutların toplamından yüksek çıkması gösterilerin Kültürel ve Dini boyutlarının daha az algılandığı anlamına gelebilir. Ayrıca turistlerin İstanbul seyahatlerinin sadece kültür turizmi kapsamında olmadığı ile açıklanabilir. Kapadokya gösterilerinde Turistik şov boyutundaki turist algılarının %25 oranında çıkmasına rağmen, Kültürel ve Dinsel boyutundaki turist algılarının toplamından (%53) küçüktür. Kapadokya'da gösterilerin kurallara uygun olarak icra edildiği söylenebilir. Konya gösterilerinde turistik şov boyutu ortaya çıkmamıştır. Bu durum Konya gösterilerinde, turist algılarının kültürel ve dini yönün yoğun olarak algılandığı ifade edilebilir.

Bu araştırma Kültür turizmi bağlamında, SOKÜM unsurlarından sema gösterilerinin turistik bir ürün olarak yabancı turistlere hak ettiği ölçüde doğru yansıtılıp yansıtılmadığını belirlenmesi yönünde literatüre önemli bir katkıda bulunduğu düşünülmektedir. Kültürel zenginliklerimizin turistik bir ürün olarak sunulması bir yandan kültür turizmine katkı sağlarken bir yandanda ticari kaygılar nedeniyle kültürel değerlerin aslından uzaklaştırılarak sunulmasına neden olabilir. Bu durumun önlenmesinde kamu yönetiminin denetimine, yeterli eğitime ve belli zamanlarda bu tür akademik çalışmalar önemli katkı sağlayacaktır. Gelecekte bu tür akademik çalışmalar SOKÜM kapsamındaki diğer turistik ürünler içinde uygulanabilir.

KAYNAKÇA

- Akbıyık, A. (2019). *Sosyal Bilimlerde Metin Madenciliği*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Akgöz, E. (2003). *Turizm İşletmelerindeki Türk Gecelerinin Türk Kültürünü Tanıtmaya Katkıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Akmaz, A., ve Sürme, M. (2018). Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Mevlevi Sema Törenleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Aralık(84): 425-431.
- Aregem. (2008). Mevlevi Sema Töreni. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. [Online] <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-202225/mevlevi-sema-toreni.html> [Erişim Tarihi: 10.02.2020].
- Ayvacı, H., ve Gülcan, B. (2014). Türkiye'de Turizm Animasyonlarında Somut Olmayan Kültürel Miras (Soküm) Ulusal Unsurlarına Bakış. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 4(1): 207-223.
- Bademci, F. (2018). *Mevleviliğin Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Bütünleşik Korunması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Bayru, E. Ç. (2006). "Semâ", İnsanlığın Aynası Mevlâna (237). *Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür*

Yayınları, Konya.

Belber, B., ve Sözbilen, G. (2019). Turizm Öğrencilerinin Boş Zaman Etkinlikleri İçerisinde Somut Olmayan Kültürel Miras (Soküm) Unsurlarının Yeri. 3. *Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(2): 897–916.

Bölükbaşı, A. (2016). Postmodern Tanrı Misafiri: Popüler “Tasavvuf”çuluk. *Moment Journal*, 3(1): 150–170.

Can, U., ve Alatas, B. (2017). Duygu Analizi ve Fikir Madenciliği Algoritmalarının İncelenmesi. *International Journal of Pure and Applied Sciences*, 3(1): 75–111.

Demir, M., ve Demir, Ş. Ş. (2015). The Evaluation of Hotel Animation Services from Managers and Tourists’ Perspective. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(1): 35–48.

Karaman, M., Özgürel, G. ve Bingöl, Z. (2016). Turizm pazarlamasında animasyon aktivitelerinin bir araç olarak değerlendirilmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6(11): 599–618.

Kayya, Y. (2006). *Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu Sanat Yönetmeni*. Konya.

Kılınc, N. (2011). Mevlevî Sema Ritual Outfits and Their Mystical Meanings. *New World Sciences Academy*, 6(4): 315–322.

KTB. (2008). Mevlevilik ve Semâ Törenleri Hakkında Genelge. [Online] <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-12013/mevlevilik-ve-sema-torenlere-hakkinda-genelge.html> [Erişim Tarihi: 10.02.2020].

Liu, B. (2015). *Sentiment Analysis: Mining Opinions, Sentiments, and Emotions*. Cambridge University Press.

Nowacki, M. (2019). World Cities’ Image in TripAdvisor Users’ Reviews. *E-Review of Tourism Research*, 16(2–3): 146-155

Oğuzlar, A., ve Kızılkaya, Y. M. (2019). *Metin Madenciliğinde Duygu Analizi*. Bursa: Dora Yayıncılık.

Özdemir, M. (2013). Kültür Turizminde Mevlâna İmgesini Kültür Ekonomisi Bağlamında Değerlendirebilmek. *Bilim ve Kültür - Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, Haziran-Temmuz(2): 197–213.

Tanrıkorur, C. (2000). Osmanlı Musikisi’nde Mevlevî Âyini Besteciliği. 707-721. *Osmanlı, Ankara*.

Tarhan, A. (2007). Modern Çağda Semâ’nın Seyirlik Gösteri Hâline Dönüştürülmesi. *Mevlâna Araştırmaları Dergisi*, (1): 177–202.

Türker, A., ve Çelik, İ. (2012). Somut Olm ayan Kültürel Miras Unsurlarının Turistik Ürün Olarak Geliştirilmesine Yönelik Alternatif Öneriler. *Yeni Fikir, Temmuz-Ara(9)*: 87–98.

Uluslan, Y., ve Batman, O. (2010). Alternatif Turizm Çeşitlerinin Konya Turizmine Etkisi Üzerine Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (23): 243-260

Yazıcı, T. (1963). Mevlâna Devrinde Semâ. *Şarkiyat Mecmuası*, 135–150.

Yüce, N. (1998). Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi. In İ. Ekmeleddin (Ed.), *Osmanlı Sufiliğinin Gelişimi* (p. Cilt II). İstanbul.